

N:o 37.

Af herr **H. E. Ahrenberg**, om *skrifvelse till Kongl. Maj:t, med begäran om utredning, på hvilka villkor staten kunde förvärfa hela vattenkraften vid Trollhättan för att, med kraftens tillgodogörande, undantaga omgifningarna till en nationalpark.*

Sedan Kongl. Maj:t den 7 november 1890 förordnat landshöfdingen m. m. herr L. W. S. Lothigius, majoren herr W. Gagner och yrkesinspektören herr G. Uhr att, efter undersökning på stället, afgifva förslag i fråga om lämpligaste sättet för tillgodogörandet af den kronan tillhöriga vattenkraft vid Trollhättan, och dessa komiterade den 7 maj 1894, efter omfattande undersökningar, ingifvit sitt utlåtande och förslag, hufvudsakligen utgående derpå, att af staten tillhörig vattenkraft — 49,000 naturhästkrakter — kunna tillgodogöra sig enligt olika alternativ 3,000, 5,000, 10,000 intill 20,000 effektiva hästkrafter, så synes tillfället icke böra försummas att nu i sammanhang dermed äfven undersöka, huru vida icke staten på fördelaktiga villkor kunde förvärfa sig hela strandegarerätten på ömse sidor om Trollhättefallen, hvarigenom, bland annat, dyrbara dambyggnader för bevarande af enskildes vattenrätt kunde inbesparas.

Trollhättan torde utan gensägelse vara ett bland Sveriges naturskönaste ställen, och att göra dess storartade partier fritt tillgängliga för alla, utan att utsigterna hindras af fabriksbyggnader på kanske de vackraste punkterna, kan väl få anses vara en uppgift af nationel betydelse. Med allt erkännande af flera nuvarande strandegares stora tillmötesgående att, för fallens beseende, tillåta trafik öfver sin mark, är detta dock ett tillfälligt medgifvande, som tyvärr torde komma att nödvändigtvis ytterligare inskränkas, i den mån flera skymmande byggnader på trånga tomtplatser invid fallen uppföras, och lätt kan komma att alldeles upphöra, om fallen öfvergå till andra mindre välvilliga innehafvare.

Då med arbetskraftens öfverföring genom elektricitet det nu mera ingalunda är nödvändigt för kraftens tillgodogörande, att verkstäder, fabriker och qvarnar ligga alldeles invid fallen, utan ganska väl kunna läggas på ett för traktens naturskönhet icke störande afstånd, och då med det föreslagna elektricitetsverket ändamålet ju vore att för olika behof på längre eller kortare afstånd från fallet tillhandahålla billig arbetskraft på vilkor, som kunde äfven för statsverket blifva vida mera vinstgifvande än det tidigare ifrågasatta uthyrandet af statens vattenrätt, så torde det finnas goda skäl för att noga undersöka, innan det blir för sent, om icke, ur många andra synpunkter än den estetiska, egandet af hela vattenrätten vore för staten af yttersta vikt.

Norges storthing har på jernbanekomiténs förslag under sistlidet år tagit initiativ till en undersökning af tillgänglig kraft vid landets vattenfall, som kunde ifrågakomma för lemmande af arbetskraft till jernbanor och verkstäder, främst statens, och dervid, efter hvad af förhandlingarna framgår, icke förbisett att äfven taga hänsyn till den skönhet vattenfallen förlåna landskapet.

Storthinget beslöt den 21 juli 1894:

»1:o) att anmoda regeringen att förelägga innevarande års storthing förslag till lag om expropriationsrättens utvidgning till att gälla förvärfvande af vattenfall för drift af statens jernbanor och verkstäder samt behöflig mark för anläggning af elektriska kraftstationer;

2:o) att, till företagande af undersökning af vattenkraften inom landet, för budgetterminen 1894—1895 ställa till regeringens förfogande ett belopp af intill 10,000 kronor;

3:o) att bemyndiga regeringen att använda ett belopp af intill 50,000 kronor till förvärfvande af vattenkraft med behöflig mark för elektrisk drift af anlagda eller beslutade jernbanor och offentliga verkstäder; samt

4:o) att ställa till administrationens förfogande en summa af intill 3,000 kronor för att användas såsom stipendier till två teknici med uppgift att studera de nyaste framsteg vid elektricitetens användning till jernbanedrift.»

Jag torde här knappast behöfva erinra om det förhållande, att, då jordens största vattenfall, Niagara, började att ur skönhetssynpunkt väsentligen skadas genom företagsamma industriidkares anläggningar utmed fallen, staten Newyorks lagstiftande församling så tidigt som den 30 april 1883 — således långt innan det elektriska öfverförandet af arbetskraft vunnit den praktiska användning som i våra dagar — med ett kraftigt slag beslöt, att stränderna utmed fallen på en engelsk mils längd skulle återställas i sitt ursprungliga skick och på statens bekostnad sålunda för all tid

bevaras såsom en »international park». Denna park, upptagande en areal af 107 acres eller circa 40 hektar, återsteld med en kostnad af 1,433,429: 50 dollars eller circa 5,375,000 kronor, öppnades högtidligen för allmänheten redan den 15 juni 1885. Att företaget ansågs efterföljansvärdt torde kunna slutas deraf, att Ontarios i Canada representanter samma år denna park öppnades antogo ett lagförslag om upplåtande af »The Queen Victoria Niagara Falls Park» om 154 acres eller circa 58 hektar, som öfverlemnades till allmänhetens begagnande den 24 maj 1888, drottning Victorias 69 års födelsedag.

Thomas Evershed, den nu mera aflidne framstående ingenjör, som år 1885 framlade sitt storartade förslag om användandet af arbetskraft från Niagara genom tunnlrar, af hvilka den första för 100,000 hästkrafter nu är färdigbyggd, länder det till ovansklig ära, att han ständigt hade för ögonen att *skydda vattenfallens naturskönhet* från »nyttighets-vanhelgande». I vår tid, då rikedomen på vattenkraft snart torde komma att blifva ur industriel synpunkt national-rikedomens mätare i stället för dennas hittills varande mått, tillgången på stenkol, och då ett vattenfall af 10,000 hästkrafter motsvarar ett eller annat 100,000-tal tons stenkol årligen, torde faran för ett hänsynslöst begagnande af denna värdefulla naturkraft hos oss — såsom annorstädes — fordra statens mellankomst.

Norges vakenhet i frågan har icke öfverträffat den uppmärksamhet man egnat frågan uti *Schweiz*, och, om ock båda dessa land i vida större grad än Sverige äro turistland, torde väl dock äfven hos oss kärleken till vårt fosterlands skönhet komma oss att önska, det Trollhättans herrliga vattenfall vore i statens starka händer. Sverige har icke en enda »krono-allmänning» — hvaraf Danmark har flera — der *hvarje* infödd person, fattig eller rik, kan känna sig vara i sin egen, för hela folkets hvila och vederqwickelse afsedda lustpark, och till en sådan »national-park» synes Trollhättans stränder företrädesvis egna sig. Vattenkraften kan nemligen, om den i sin helhet blir samlad i en egares hand, blifva tillgodogjord på ett vida fullständigare sätt än eljest, utan att omgifningarna derigenom förstöras — och med ett resultat i ekonomiskt hänseende, som utan tvifvel i framtiden blir i hög grad vinstgifvande.

Vid början af år 1894 hade Amerika elektriska banor till en sammanlagd längd af öfver 12,000 kilometer, och att denna användning af elektriciteten, likasom för industrielt behof och för ljus och värme — med ett ord vår rikliga vattenkrafts tillgodogörande på alla områden i stället för eller vid sidan af bränsle för alstrande af elektricitet — snart blifver allmän, kan med fullt skäl antagas, då hitintills på vissa områden elektricitetens

användning i Sverige blifvit mera spridd än i de flesta större länder, Amerikas förenade stater knappast undantagna.

Säkert är, att hela Trollhättestranden, om tanken på inköp från statens sida väckts för 10 å 20 år sedan, kunnat nu vara uti statens hand för en obetydlighet; men lika säkert torde vara, att, om frågan uppskjutes ännu 10 å 20 år, ett jemförelsevis vida större belopp än nu skulle erfordras för att inlösa under tiden skeende anläggningar och verkstäder vid de enskilde tillhöriga fallen.

På anförda grunder får jag härmed föreslå,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Konungen hemställa, att, i sammanhang med pågående undersökning om lämpligaste sättet för tillgodogörandet af den kronan tillhöriga vattenkraft vid Trollhättan, utredning måtte ske, på hvilka villkor staten kunde förvärfva hela vattenkraften vid nämnda fall, för att, med kraftens tillgodogörande, undantaga omgifningarna närmast fallen till en nationalpark.

Stockholm den 24 januari 1895.

Henrik E. Ahrenberg.

N:o 38.

Af herr **A. Ericson** i Ransta, om ändrad lydelse af §§ 39 och 44 i legostadgan den 23 november 1833.

Den för tjenare i lag bestämda flyttningstiden den 24 oktober är för jordbrukaren olämplig, ty då pågår den synnerligt viktiga höstplöjningen, och i sena år är ännu en del af skörden, i synnerhet rotfrukter, oinbergad, hvarför stora förluster kunna för jordbrukaren uppstå, om han då en vecka saknar arbetare och dertill måste hemta sina nya tjenare.